

Emakeele Seltsi sõnakogumisvõistlusest

Annika Kilgi

Tallinna ülikooli morfoloogia assistent

Taku-urmas, unupea, tõrlönt, jaa vä?, lepp-lepp – 1. veebruarist 15. maini toimunud õpilaste sõnakogumisvõistlusele laekus mitmesugust huvitavat keelematerjali. Koguda oli palutud sõnu ja väljendeid, mis pole seni sõnaraamatutesse jõudnud või millel on seal teine tähendus.

Avatud sõnastik

Kuna sõnavara on igal inimesel pisut erinev ja muutub pidevalt, pole võimalik trükkida sõnaraamatut, mis sisaldaks kõiki eesti keele sõnu. Paljusid toredaid ütlemisi pole üheski sõnaraamatus. See suurendab paraku tõenäosust, et ütlemisi teab algul vaid kitsas suhtlusring ja pärast selle ringi kadumist enam mitte keegi. Õnneks on tänapäeval oma sõnu maailmaga jagada lihtsam kui eales varem, kuna on olemas avatud sõnastikud. Tegemist on internetisõnastikega, mida iga soovija saab vähese vaevaga täiendada.

Indrek Hein eesti keele instituudist tegi taolise veebisõnastiku ka Emakeele Seltsi koduleheküljele. Sõnu saab sinna lisada nii kasutajaks registreerununa kui ka anonüümselt. Kogujal on vabadus valida sedagi, kui põhjalikult ta sõna kommenteerida soovib. Ainukesed kohustuslikud väljad on sõna ise ja selle tähendus, kuid juurde on võimalik märkida ka sõna päritolu, kasutusaeg, teema ja näitelause(id).

Kogujad

Interneti-sõnastikku laekus 83 nimelist kogu ja mitusada anonüümset sissekannet. Mahukaimad kogud ulatusid paarisaja sõnani, kõige napimad piirdusid üheainsaga, kusjuures huvitavat materjali leidis mõlemas. Lisaks saadeti kolm kogu e-kirja teel ja üks käsikirjana. Üksikosalejate kõrval oli ka paare ning klasse, nt kasutajanime kellycally taga peitusid Kelly Hiibus ja Carolin Kikas ning kasutajanime

palukas taga Palupera põhikooli 6. klass. Kaugeltki kõik sõnakogujad ei jäädvustanud oma andmeid, seega ei ole nii mõnegi huvitava sõna lisajat võimalik avalikult kiita. Nendest, kes oma nime ja muu teabe kirja panid, oli tüdrukuid 42 ja poisse 22. Kogujate keskmine vanus oli 19 aastat, vanim oli sündinud 1958. ja noorim 2000. aastal. Elukohtadeks oli märgitud Tallinn, Tartu, Viljandi, Haapsalu, Elva, Rapla, Keila, Lohusuu, Koeru, Saku, Tõrva, Kambja ja Laulasmaa.

Erineva sisukusega materjal

Laekunud keeleaines oli igas mõttes mitmekesine, sissekanded erinesid nii põhjalikkuse, uudsuse kui ka teema poolest. Oli väheinformatiivseid lisandusi, nagu 2 'kaks', *igav* 'siis öeldakse kui sul on igav', *jeje* 'jeeee', *sing sang* 'inglise keele minevik', *matu* 'kelloksi lõust qaswd'. Õnneks oli palju enam sissekandeid, mis lisasid väärtuslikku teavet sõna kasutajate ja päritolu kohta. Näiteks kasutaja triinu89 kommenteeris sõna *skämp* 'inimene (õpilane), kes on loiid ega võta eriti millestki osa' ajalugu nõnda: „Väljend tuli oma seltskonnast kogemata, kuid nüüd oleme selle kasutusele võtnud enam-vähem kõik.” Kasutaja coccinella omakorda seletas, kuidas on tema perekonnas tekkinud väljend *pikk-silm* 'jänes': „Kuna 2-aastane õetütar Viljandis on kuulnud Kakukese muinasjuttu kord pikkkõrv-, kord kõõrdsilm-variandis, siis ise jutustades sattusid hoopis need pooled omavahel kokku.”

Oma pere sõnavara

Kogujad olid kirja pannud igas vanuses sugulaste sõnavara. Oli lapsekeelt: *juhalla* 'liumägi', *gladikas* 'gladiool', *massa* 'maasikas', *ähnu* 'näts', *pikaka* 'liblikas', *keptšu* 'ketšup', *lullmusi* 'musirull' jm. Oli ka vanemate sõnu nii nende lapsepõlvest kui ka praegusest kõnepruugist: *laibakas* 'lihapiirukas', *tavotikas* 'moosipiirukas', *nipikaagi* 'ragulka', *joorup* 'naps', *blond hetk* 'arusaamatuse moment' jm. Vanavanemate sõnu oli samuti üsna palju: *puut* 'auto pakiruum', *torujuurikas* 'kangekaelne ühel kohal seisja, kes ei kavatsegi end liigutada', *tipsid* 'väiksed patsid', *törlönt* 'paks jahukaste' jm.

Harrastustega seotud sõnavara

Harrastustega seotud sõnavara leidis kõige enam Bibi-Ann Kahkil (ratsasport), Georgi Samuelil (ehitus), ja Jaan Erik Kiisselil (tehnoloogia). Nad olid üles märkinud näiteks sellised sõnad nagu *hea söödakasutaja* 'hobune, kes püsib normaalkaalus isegi väikese toidukoguse saamisel', *plekkpõll* 'fassaadi mingit osa saju- või vooluvee eest kaitsev plekk-katteriba' ja *emme* 'emaplaat'.

Väljendid

Üksiksõnade kõrval oli kogutud ka väljendeid: *jaa vä?* 'kas tõesti?', *mida värka?* 'mis toimub?', *latt on maha maetud* 'äärmine järeleandlikkus nõudmistes', *kärab küll* 'läheb (käib) küll', *ära filmi!* 'ära vaata!', *veitsa ägä ääää* 'tibi kõnekeel', *vist-vast-jah-ei* 'naljaga pooleks ütlemine, kui ei suuda otsustada või on asjast ükskõik'.

Tunnustamine

Noorema vanuserühma (I–VI klass) parim koguja oli **Jaan Erik Kiissel** (Saku gümnaasium, õp Riina Viira), teise koha saavutas **Palupera põhikooli VI klassi** kollektiivne töö (õp Urve Viitkar), kolmanda koha **Carolin Kikase ja Kelly Hiibuse** ühistöö (Tallinna inglise kolledž, õp Merle Kaldjärv). Sõnavõistluse komisjon pidas äramärkimise vääriliseks ka kogusid, mille olid Emakeele Seltsi kodulehele lisanud **Sander Kosk, Auris Mikk, Jürgen Mikk ja Mirjam Mikk** (kõik Tallinna inglise kolledžist, õp Merle Kaldjärv).

Keskmisses vanuserühmas (VII–IX klass) sai I koha **Katriin Vesik**, II koha **Maria Muuk**, III koha **Laura Hirvoja** (kõik Tallinna 21. keskkoolist, õp Külliki Kaju); ära märgiti **Kadri-Ann Kertsmik** (Paide gümnaasium, õp Taimi Jürgenstein) ja **Eva-Liisa Saag** (Haapsalu gümnaasium).

Vanemas vanuserühmas (X–XII klass) võitis **Kadi Soop** (Tartu Tamme gümnaasium, õp Piibe Leiger), II koha sai **Kirke Pilvik** (Nõo reaalgümnaasium, õp Heily Soosaar); ära märgiti **Annela Põldveer** (Tallinna 37. keskkool, õp Mirjam Vahtre), **Tuuli Vahemaa** (Rapla ühisgümnaasium, õp Ülle Mäekivi) ja **Taavi Mürsepp** (Audentese erakool, õp Valve Mürsepp).

Anni Oja välja pandud internetikeele auhinna sai **Tsirguliina keskkooli IX klassi** õpilaste kollektiivne töö (õp Marika Troon). Eripreemia

parima temaatilise kogu eest sai **Bibi-Ann Kahk** (Tallinna 21. keskkool, õp Külliki Kaju).

Tublimaid sõnakogujaid tunnustati võistluse lõpuseminaril Tartu ülikoolis. Kaks võitjat tutvustasid oma kogusid: Jaan Erik Kiissel rääkis uuemast tehnoloogiasõnavarast ja Katriin Vesik oma vanavanemate Mustjala murrakust. Lisaks kõneles Anni Oja noorte keele konservatiivsusest internetis ja Huno Rätsep Eesti polüglottidest. Ettekannetele eelnes TÜ peahoone ekskursioon ning tutvumine eesti keele ja üldkeeleteaduse instituudiga. Päeva lõpetas pidulik lõuna ülikooli vanas kohvikus.

Sõnastik endiselt avatud

Võistluse üks eesmärke oli õpetada meid märkama sõnu enda ümber. Kõik need sõnad ja väljendid, mis pole sõnaraamatutesse jõudnud, on endiselt väga oodatud avatud sõnastikku aadressil <http://www.emakeeleselts.ee/sv/>.